

# ХЯТАДЫН ДАЙТАХГҮЙ ЯЛАХ УРЛАГ НЬ УЛС ТӨРИЙН БОЛОН ЭДИЙН ЗАСГИЙН БОДЛОГЫН АРГА ХЭРЭГСЭЛ БОЛОХ НЬ

Т.Мөнх-Оргил  
ҮБХИС-ийн БХЭШХ-ийн ЦУСТ-ийн ЭША, доктор (PhD)

Д.Энхчимэг  
ҮБХИС-ийн АБДС-ийн ЭЗМТ-ийн дэд профессор багш, доктор (PhD)

Г.Нандинцэцэг  
ҮБХИС-ийн БХТ-ийн дарга, докторант

**Товч агуулга:** Бүс нутгийн төдийгүй олон улсын аюулгүй байдлын орчинд үндсэн гол тоглогч болж байгаа БНХАУ-ын улс төр, эдийн засгийн бодлого нь бүс нутгийн олон улсын харилцаанд шинэ үеийн эхлэлийг тавьж байгаа нь судлаачдын анхаарлыг илүүтэйгээр татах болсон. Хятад улс өөрийн гадаад, дотоод ашиг сонирхлыг хамгаалахын тулд Хятадын дайтахгүй ялах урлагийн хэлбэрүүд болох улс төрийн арга хэмжээнд “гурван дайны ажиллагаа” буюу “3W”, эдийн засгийн арга хэмжээнд “харилцан ашигтай” буюу “Win-Win” стратегийг ашиглан өөрийн нөлөөллийн хүрээгээ тэлж бүс нутгийн төдийгүй олон улсын тавцанд байр сууриа бэхжүүлсээр байна. Энэ нь өндөр хөгжссөн улс орнуудын төдийгүй буурай хөгжилтэй, хөгжиж буй улс орнуудын геополитикийн бодлогод нөлөөлөн олон улсын харилцааны асуудалд шинэ урсгалыг бий болгох нөхцлийг бүрдүүлж байна. Тиймээс Хятадын улс төр, эдийн засгийн зарим бодлого, түүнийг хэрэгжүүлэх арга замыг судлах нь чухал ач холбогдолтой гэж үзэн илтгэлд зарим асуудлыг хөндөн сийрүүлэв.

*Abstract: China's political and economic policies, which are a key player not only in the regional but also in the international security environment, are ushering in a new era in regional international relations. Therefore, it is important to study some of China's political and economic policies and ways to implement them, and this report addresses some issues. This creates a new trend in international relations, influencing the geopolitical policies of not only highly developed countries, but also less developed ones.*

**Түлхүүр үгс:** улс төрийн дайн, эдийн засгийн дайн, сэтгэл зүйн дайн, нийгмийн санаа бодол, хэвлэл мэдээллийн дайн.

Аюулгүй байдлын тухай асуудал нь хүн төрөлхтөн үүссэн балар эртний үеэс шинжлэх ухаан, мэдээлэл технологийн хөгжлийн өндөр түвшинд тэмүүлж байгаа энэ зууныг хүртэлх хугацаанд улс орнуудын анхаарал татсан чухал асуудлын нэг байсаар байна. Улс орнуудын гадаад болон дотоод ашиг сонирхолд тулгуурласан эдийн засаг, улс төрийн бодлого нь богино хугацаанд өөрчлөгдөж байгаа нь аюулгүй байдлын орчны тухай тасралтгүй судлахад хүргэж байна. Хүйтэн дайны үеэс хойш улс орнууд үндэснийхээ аюулгүй байдал, ашиг сонирхлоо хамгаалах, түүний төлөөх тэмцэлд төрийн бодлогын хэрэгсэл болох улс төрийн болон эдийн засгийн арга хэмжээг илүүтэйгээр ашиглаж байна. Сүүлийн үед их гүрнүүдийн аюулгүй байдлаа хамгаалах, ашиг сонирхлоо бэхжүүлэхийн төлөөх тэмцлийн арга хэрэгслийг судлаачид өөр өөрийн өнцгөөс тодорхойлж байна. Тухайлбал, Хятадын шинжээчид “хязгааргүй дайн”, Оросууд “шинэ үеийн дайн” барууны шинжээчид “саарал бүсийн дайн” буюу “эрлийз дайн” гэж өөр өөрөөр нэрлэгдсэн ч шинж чанар, явуулах арга тактикийн хувьд ижил төстэй энэ тэмцэл нь ямар ч аргаар хамаагүй дайны болон дайны бус, цэргийн болон цэргийн бус ажиллагаануудыг системээр нь нураах<sup>1</sup> ажиллагаа гэж үзэж байна.

Хятадын судлаачид хязгааргүй дайны ажиллагааны төрөлд улс төрийн болон эдийн засгийн зарим арга хэмжээнүүдийг багтааж байна. Хятадын онцлогтой хөгжиж байгаа улс төр болон эдийн засгийн бодлого нь олон улсын аюулгүй байдлын тогтолцоонд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж улс орнуудыг геополитикийн бодлогоо дахин харах төдийгүй олон улсын харилцааны шинэ үеийг эхлүүлэх үндсийг тавьж байна. Аюулгүй байдлын үүднээс үзэхэд эдийн засгийн нөлөөг улс төрийн нөлөө болгох, улс төрийн нөлөөг цэргийн нөлөө болгон хөрвүүлэх боломж бий болж байгааг үгүйсгэхгүй юм. Иймд улс төрийн болон эдийн засгийн арга хэмжээ буюу зарим эх сурвалжид улс төр, эдийн засгийн дайн гэж нэрлэгдэж байгаа төрийн бодлогын зарим хэрэгсэл болох гурван дайны ажиллагаа буюу three warfare, харилцан ашигтай буюу win-win тактикийг судлах нь чухал юм.

АНУ-ын Ерөнхийлөгч Дональд Ж.Трампа 2020 оны 5 дугаар сард Конгресст хэлэлцүүлсэн илтгэлдээ, Хятадын улс төрийн дайны аюул заналхийллийн зарим талыг онцлон, Хятад дэлхийн суртал ухуулгын үндсэн хэрэгслүүдийг хяналтандаа байлгаж түүгээрээ дамжуулан өөрийн орны түүх соёлыг сурталчлах, бизнесийн болон боловсрол, судалгааны байгууллагаар дамжуулан өөрийн ашиг сонирхлыг хамгаалахыг эрмэлзэж байна. БНХАУ-ын улс төрийн дайн АНУ-ын тэнгисийн явган цэргийн корпусын үйл ажиллагаа төдийгүй АНУ-ын үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх хэмжээнд хүрч байна<sup>2</sup> гэж дүгнэсэн байна.

Улс төрийн дайныг эсрэг талын стратеги, баглан хамгаалах бодлого, олон улсын өргөн цар хүрээтэй хэм хэмжээг алдагдуулах зорилгоор зорилтот орны удирдлага, элитүүд, нөлөө бүхий хүмүүсийн оролцоотойгоор явуулдгаараа онцлогтой. Хятад кинетик дайн хийхгүйгээр улс төрийн дайнаар дайсныг ялах

1 Cols Qiao Liang and Wang Xiangsui, *Unrestricted Warfare: Assumptions on War and Tactics in the Age of Globalization* (Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999).

2 Ross Babbage, *Winning without Fighting: Chinese and Russian Political Warfare Campaigns and How the West Can Prevail*, vols. I and II (Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2019).

боломжтой гэж үзэж байна. Улс төрийн дайн нь үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалахын тулд цэрэг, тагнуул, дипломат, санхүүгийн болон бусад арга хэрэгслийг ашиглах бөгөөд дараах шинж чанаруудыг агуулж болдог. Үүнд:

- Шаардлагатай гэж үзсэн бол төрийн бүх хүчин чадал, нөөцийг ашиглах;
- Хүч хэрэгсэл болон ашиглагдах зэвсэглэл тодорхойгүй байх;
- Хуул, дүрэмд баригддаггүй байх;
- Уламжлалт мөргөлдөөнийг өргөжүүлж, бага зардлаар үр дүнд хүрэх;
- Угсаатны болон шашны холбоо эсвэл бусад нийгмийн янз бүрийн давхаргыг ашиглах;
- Тагнуулын ажиллагааг өргөн хүрээнд гүн явуулах зэрэг байна.

Хятад өөрийн улсын ашиг сонирхлыг хамгаалахын тулд улс төрийн арга хэмжээ буюу улс төрийн дайныг “Гурван дайны ажиллагаа”-ны (“Three Warfare/3W”) тактикаар өргөн хүрээнд явуулж байна гэж үзэж байна. Гурван дайны ажиллагаа нь сэтгэл зүйн дайн, нийгмийн санаа бодлыг удирдах болон хэвлэл мэдээллийн дайн, хууль, эрх зүйн дайнаас бүрдэж байна. Гурван дайны ажиллагааг тайван болон дайны аль ч цагт явуулж болох бөгөөд нөхцөл байдалд тандалт хийх, хянах, нөлөөлөх, давуу байр суурийг хадгалах, эсрэг талыг хуулийн хүрээнд хязгаарлах, хариу өгөх чадварыг нь алдагдуулах зорилготойгоор явуулдаг гэж үзэн дараах байдлаар ойлгон сийрүүлж байна.

а. *Сэтгэл зүйн дайн.* Энэ нь дипломат дарамт үзүүлэх, цуурхал, хуурамч мэдээлэл тараах, дургүйцлээ илэрхийлэн дарамтлах, давуу байдлаа нотлох гэж оролдох, заналхийлэл илэрхийлэх зэргээр явуулдаг. БНХАУ-ын сэтгэл зүйн дайны стратеги нь “Сэтгэл зүйн дайныг зэвсэгт халдлагатай хамт явуулах . . [ба] олон хэлбэрийн хүчийг синтетик аргаар ашиглах явдал” юм.<sup>1</sup>

Цэргийн үйл ажиллагаанд сэтгэлзүйн дайныг “Боломжит мөч”-ийг ашиглахын зэрэгцээ “Уламжлалт дайны ажиллагааг илүү үр дүнтэй явуулахад дэмжлэг болгон цэргийн ажиллагааны бүх хэлбэр, үе шаттай нягт уялдуулах” бөгөөд санаачилгыг гартаа авахын тулд “Түрүүлж цохино”<sup>2</sup> гэсэн байдлаар явуулж болно гэжээ. Үүнийг жишээнээс харахад 2010 онд Бээжин Сенкаку арлуудын маргаантай холбоотойгоор өндөр технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд чухал ач холбогдолтой газрын ховор элементийн экспортыг зогсоох замаар Токиотой эдийн засгийн харилцаагаа хөндийрүүлэх, мөн Окинава арлын нөлөө бүхий оршин суугчдад нөлөөлөх, тэднийг ятган үнэмшүүлэх замаар арал дээрх АНУ-ын цэргийн баазын эсрэг болон төвийн засгийн газрын эсрэг арга хэмжээг зохион байгуулж байсан ажээ. Мөн Хятадын төрийн “CCTV” телевиз Төвөдөд байлдааны сургуулилт хийж буй видео бичлэгийг цацаж албан ёсны сонин “PLA Daily”-д цэргийн нэлээдгүй хүч, хэрэгслийг Төвөд рүү шилжүүлсэн гэж мэдээлсэн ч Энэтхэгийн тагнуулын алба Төвөдөд Хятадын цэргийн хүч нэмэгдсэн гэсэн нотолгоо олоогүй хэвээр байна. Харин энэ цэргийн хөдөлгөөн нь хятадын жил бүр хийдэг тогтмол сургуулилалт байсныг тогтоосон байна. “CCTV”-ийн мэдээллийг

1 Kania, “The PLA’s Latest Strategic Thinking on the Three Warfares.”

2 Kania, “The PLA’s Latest Strategic Thinking on the Three Warfares.”

Хятадын сэтгэл зүйн дайны нэг хэлбэр гэж энэтхэгүүд үзэж байна<sup>1</sup>.

б. *Нийгмийн санаа бодолд нөлөөлөх буюу хэвлэл мэдээллийн дайн* нь нийгмийн олонхийн санаа бодол ухамсар, хандлагад нөлөөлөх зорилгоор хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг ил, далд аргаар удирдахыг хэлнэ. ХАЧА-ийн Үндэсний Батлан хамгаалахын их сургуулийн сурах бичигт дайсны “Тэмцэх хүсэл зориг”-ийг сулруулах зорилгоор олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг нийгмийн санаа бодлыг өөрчлөх зэвсэг болгон ашиглах<sup>2</sup> талаар оруулсан байна. Олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд кино, телевизийн нэвтрүүлэг, ном, интернет, дэлхийн хэвлэл мэдээллийн сүлжээг багтаадаг. Үүний нэг жишээ нь “Xinhua”, “CCTV” нэвтрүүлгүүд болон барууны орнуудын томоохон хотуудад хятадын “Өдрийн онцлох хүмүүс” сэтгүүлийг сар бүр хэвлүүлдэг байна. Мөн түүнчлэн Хятад дэлхийн хэвлэл мэдээллийн талбарт өөрийнхөө байр суурийг бэхжүүлж байгааг олон улсын сэтгүүлчдийн холбоо сайшаан онцолсон байна. Сэтгүүлчдийн дэлхийн хамгийн том дуу хоолой болсон ОУХБХ-ны судалгаагаар Хятадын үндэсний хэвлэл мэдээллийн ажиллагааг “эерэг” гэж дүгнээд, үүнийг мэдээлэл хуваалцах, сургалт боловсролын чиглэлээр олон улсад дэмжлэг үзүүлэхээс гадна Африкийн зарим улс орны төвөөс алслагдсан засаг захиргааны нэгжүүдэд компьютер, дуу бичлэгийн техник хэрэгсэл зэрэг хангамжийн асуудлыг шийдэж өгч байгаагаар онцолсон байна. Африк дахь Хятадын хамгийн том хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдийн нэг бол Кени улсад байршуулсан Африкийн 30 гаруй оронд 25 сая захиалагчтай Хятадын эзэмшдэг StarTimes хиймэл дагуул юм. Ийнхүү Хятад олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн ноёрхлоо аль хэдийн эхлүүлсэн байна. Энэ талаар зарим улс орон таатай биш хандаж байна. Тухайлбал, Филиппины сэтгүүлчид өөрийн орны хэвлэл мэдээллийн экосистемд Хятадын суртал нэвтрүүлгийн үүрэг нэмэгдэж байгаад санаа зовниж, түүнийг Филиппиний засгийн газарт нөлөөлөх гэсэн оролдлого гэж үзэж байна.<sup>3</sup>

в. *Хууль эрх зүйн дайн* нь үндэсний, олон улсын эрх зүй болон дайны хуулиудыг багтаасан хуулиудад зарим нэг тодорхой бус эсвэл заагдаагүй зүйл заалтыг ашиглан давуу талыг олж авч эсрэг талыг эрх зүйн хувьд сөргөлдөх боломжгүй эсвэл буулгах ажиллагаа юм. Үүний нэг жишээ бол Хятадын мөрөөдлийг биелүүлэх Бүс ба Зам санаачилга юм. Улс төр, геополитикийн хувьд Хятад хөгжиж буй орнуудад хийж буй хөрөнгө оруулалтаараа АНУ-ын эсрэг өрсөлдөөнд эдийн засгийн давуу байдал олж авах<sup>4</sup>, мөн БНХАУ цэрэг, улс төрийн хамтын ажиллагаа нэрийн дор гадаадад анхны цэргийн баазаа Африк тивийн Жибути улсад 2016 онд байгуулсан бөгөөд Пакистанд тэнгисийн цэргийн бааз байгуулахаар төлөвлөж байна.<sup>5</sup> Филиппин Хятадын дунд үүсээд байгаа Өмнөд Хятадын тэнгис дэх газар

1 Brahma Chellaney Professor, Center for Policy Research, China Reveals How it Wages Psychological War, <https://www.chinausfocus.com/peace-security/china-reveals-how-it-wages-psychological-war>

2 Kania, “The PLA’s Latest Strategic Thinking on the Three Warfares.”

3 Inside China’s strategy to influence the world’s media, <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/inside-chinas-strategy-to-influence-the-worlds-media.html>

4 О.Үржин. Монгол Улсын аюулгүй байдал: онол арга зүй, орчны шинжилгээ, Улаанбаатар, 2019

5 <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2127040/first-djibouti-now-pakistan-port->

нутгийн маргааныг олон улсын шүүх НҮБ-ын Далай, тэнгисийн суурь конвенцийн дагуу Филиппиний талд шийдвэр гаргасан ч Хятад улс тэр даруй түүхийн болон хууль эрх зүйн хувьд “үндэслэлгүй” гэж үзсээр байна.

Хятадын эдийн засгийн хэрэгслийн нэг болох харилцан ашигтай буюу “Win-Win” стратегийг худалдааны дайны бодлого, Бүс ба зам санаачилгын хүрээнд улс орнуудад явуулж байгаа макро болон микро эдийн засгийн зарим арга хэмжээнүүдээр тодорхойлж байна.

*а. Худалдааны дайн.* АНУ болон БНХАУ хоорондын худалдаа, технологийн салбар дахь сөргөлдөөн илүү хурцдах, цар тахлын улмаас дэлхийн болон бүс нутгийн хэмжээнд санхүүгийн салбарын уян хатан байдал хумигдаж, бүтээгдэхүүний зах зээлийн өрсөлдөөн буурах төлөвтэй. АНУ болон БНХАУ хоорондын худалдааны болон валютын ханшийн дайн харилцан импортын тарифуудыг нэмэгдүүлсэн. Хиймэл оюун ухаан, роботчлол, 5G зэрэг ирээдүйн аж үйлдвэрлэлийн салбар дахь давамгайллын төлөөх тэмцэл өнөөдөр ширүүсч байна. Тухайлбал, АНУ-ын хувьд Хятадын Huawei компанийг үндэсний аюулгүй байдалд аюул занал учруулж болзошгүй гадаадын байгууллагуудын жагсаалтад оруулав. Энэхүү худалдааны ханшийн дайн болон технологийн өрсөлдөөн нь харилцан нэгнийхээ сөрөг нөлөөг нэмэгдүүлж байна. Ийм байдал нь удаан үргэлжилбэл импортын хэрэглээний бүтээгдэхүүн, завсрын орцууд, технологийн бүрдлүүд болон газрын тосны үнийг өсгөж дэлхийн эдийн засагт сөргөөр нөлөөлөх төлөвтэй байна.

Австрали олон улсад тархаад байгаа коронавирүсний халдварыг дэгдээсэнтэй холбоотой асуудлаар Хятадыг шалгах олон улсын уриалгыг гаргасан нь хоёр улсын эдийн засгийн харилцааг царцахад хүргээд байна. Австрали Хятадын төмрийн хүдрийн импортын 62 хувийг дангаараа хангадаг ч Хятадын тал Австралийн хүдрийн экспортыг хазаарлах гаалийн хяналт шалгалтын шинэ процедур, дүрэм нэвтрүүлсэн гэж шинжээчид үзэж байна. Мөн Австралийн эдийн засгийн гол салбаруудад дарамт үзүүлж Австралийн нүүрс, үхрийн мах, арвайн импортод хязгаарлалт тавьсан төдийгүй иргэддээ тус улсад зорчих, суралцахаас татгалзахыг зөвлөн<sup>1</sup> коронавирүсний халдварын улмаас Австралид Ази гаралтай хүмүүсийг ялгаварлан гадуурхах явдал нэмэгдсэнийг анхааруулж, тус улсад суралцах сонголт хийхдээ болгоомжтой хандахыг уриалсан зэрэг нь Австрали, Хятадын эдийн засаг, худалдааны салбарт дайны нөхцлийг бий болгоод байна.

*б. Бүс ба зам санаачилга* нь Хятадын улс төрийн болон эдийн засаг, ялангуяа дэд бүтцийн тулгамдаж байгаа зарим асуудлыг шийдэх ашигтай нөхцөлийг бий болгож байна. Бүс ба зам санаачилгаар дамжуулан ядуу буурай болон хөгжиж буй орнуудад дэд бүтцийг бий болгох, олон улсын мөнгөний буюу долларын бодлогод нөлөөлөх, хөрөнгө оруулалтын бодлогоор хятадын зах зээлийг давуу байр суурьтай болгох, ажиллах хүчний экспортыг нэмэгдүүлэх зэргээр стратегийн нөлөөгөө нэмэгдүүлж байна. Бүс ба зам санаачилгын хүрээнд Хятад Пакистанд

earmarked-chinese . “South China Morning Post” сонины 2018 оны 1 дүгээр сарын 5-ны дугаарын мэдээ.

1 Я.Болор. Австрали, Хятадын худалдааны “Дажин”, <https://news.zindaa.mn/3a3i>

хурдны зам тавих, Непалд олон улсын нисэх онгоцны буудал барих, Малайзад далайн боомтын дэд бүтэц барих, Мьянмарт далан барих зэрэг бүтээн босголтын ажлуудад олон тэрбум долларын хөрөнгө оруулалт буюу өндөр хүүтэй зээлүүдийг буурай болон хөгжиж буй улс орнуудад олгосоор байна. Тухайлбал, 2010 онд Шри Ланкийн Хамантотагийн боомтын хөрөнгө оруулалттай холбоотойгоор 200 сая ам.доллар, дараа жил нь 810 сая ам.доллар, 2013 онд төмөр зөм барихад 272 сая ам.долларын зээл олгосон байна. 2015 онд Шри Ланкийн Хятадад төлөх өр нь дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 94 орчим хувьд хүрсэн байна. Шри Ланкийн өрийн дарамтад орсон засгийн газар Хамантотагийн боомтыг 99 жил ашиглах эрхийг Хятадад шилжүүлсэн байна. Үүнтэй ижил жишээ болох Жибутийн асуудлыг ч мөн дурдаж болно. “Бүс ба зам” төслийн хүрээнд Жибутид дэд бүтэц, төмөр зам, барилгыг зээлээр барьж өгчээ. Ингэхдээ өнөөх л Хятадын компаниуд, хятад инженерүүд ажилласан гэдэг. Улмаар Жибути улс ДНБ-ийхээ 88 хувьтай тэнцэхүйц өрийг Хятадад тавьж, эцэстээ төлж дийлэхгүйн улмаас Доралех боомтоо ашиглуулаад байна.

Мөн түүнчлэн Монтенегро нь Адриатын тэнгисийн Бар боомтыг Сербитэй холбох хурдны зам барих тухай Хятадын саналыг хүлээн авсан. Монтенегрогийн засгийн газарт Францын Louis Berger фирм уг төслийн талаар техник, эдийн засгийн үндэслэл нь төсвийн хэтийн төлөв байдалд нь сөргөөр нөлөөлнө гэж зөвлөсөн хэдий ч Хятадын Экспорт-импорт банкнаас уг төслийг хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзээд төслийн эхний үе шатыг БНХАУ-ын Экспорт-импорт банкны зээлийн хөрөнгөөр China Road and Bridge Corporation (CRBC) гүйцэтгэсэн байна<sup>1</sup>. Энэхүү төслийн хөрөнгө оруулалт нь урт хугацаанд Монтенегрогийн эдийн засгийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх сөрөг үр дагаварыг авчирч болзошгүй юм.

Бүс ба зам санаачилгын хүрээнд Тажикистанд Хятадын хөрөнгө оруулалтаар байшин барилга, гүүр, зам, үйлдвэрүүд, жижиглэн худалдааны зах, дулааны цахилгаан станц зэрэг бүтээн босголтууд хийгдсэнтэй холбоотойгоор Тажикистаны гадаад өрийн хэмжээ ДНБ-ийнхээ 50 хувиас давж, зээлээ төлөхөд хүндрэл үүссэний улмаас гадаад өрийн зарим хэсгийг цуцлахын тулд Уулын-Бадахшаны тодорхой газар нутгийг БНХАУ-д шилжүүлсэн байдаг. Түүнээс гадна хятадын хөрөнгө оруулалтыг дагаад хятад иргэд Тажикистанд олноороо бизнес эрхэлж байгаа нь Тажикистаны дотоод эдийн засгийн аюулгүй байдалд нөлөөлж байна.

Мальдивд олон улсын нисэх онгоцны буудлыг Хулхумале нэртэй хиймэл аралтай холбох хоёр км урт гүүрийг барихад Бээжин 210 сая ам.доллар зээлж мөн 7000 гаруй байшин барилгыг зээлээр барьж өгсөн байна. Эдгээр бүтээн байгуулалтынхаа ажилд орон нутгийн иргэдийг гар бие оролцуулаагүй бөгөөд зөвхөн Хятадын компани, инженерүүд хийж гүйцэтгэжээ. Мөн Хятадын хөрөнгө оруулалттай уялдуулан хоёр улс чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулж, импортын бүтээгдэхүүнд ногдуулах татварыг харилцан тэглэсэн нь Мальдивын БНХАУ

1 Noah Barkin, Aleksandar Vasovic in Chinese 'highway to nowhere' haunts Montenegro published in Reuters available at <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-europe-montenegro-insi/chinese-highway-to-nowhere-haunts-montenegro-idUSKBN1K60QX> accessed on 11 Mar 19.

руу хийх экспортоос 20000 хувь илүү бараа бүтээгдэхүүнийг тус улсын зах зээлд экспортлуулсан байна. Үүгээр зогсохгүй Хятадын бизнесийн салбарынхан Мальдивын аялал жуулчлалын салбарыг үйл ажиллагаанд монопол эрхтэй оролцох болсон байна. Энэ нь Мальдивын дотоодын эдийн засгийн дархлааг унагаах нөхцөлийг бий болгохыг үгүйсгэхгүй юм.

Энэ мэтчилэн буурай хөгжилтэй болон хөгжиж байгаа орнуудад бүтээн байгуулалт хийх Win-Win стратегийн дор эдийн засгийн олон талт хэрэгслүүдийг ашиглан ялангуяа хөрөнгө оруулалт нэрийн дор зээлийг их хэмжээгээр өгч байгаа нь Хятадын дайтахгүй ялах урлагын нэг хэлбэр болох эдийн засгийн бодлогын арга хэрэгсэл юм. Дэлхийн хөгжлийн төвийн бодлогын баримт бичигт мэдээлснээр Хятадын зээлийн гэрээнүүд нь тодорхой биш, ил тод байдал хангалтгүй, гэрээнүүд нь ерөнхийдөө олон улсын хэм хэмжээг дагаж мөрддөггүй<sup>1</sup> гэж дүгнэсэн байна.

## ДҮГНЭЛТ

Хятад улс өөрийн гадаад дотоод ашиг сонирхлыг хамгаалахын тулд Хятадын дайтахгүй ялах урлагын хэлбэрүүд болох улс төрийн арга хэмжээнд “гурван дайны ажиллагаа” буюу “3W”, эдийн засгийн арга хэмжээнд “харилцан ашигтай” буюу “Win-Win” стратегийг ашиглан өөрийн нөлөөллийн хүрээгээ тэлж бүс нутгийн төдийгүй олон улсын тавцанд байр сууриа бэхжүүлсээр байна. Энэ нь өндөр хөгжсөн улс орнуудын төдийгүй буурай хөгжилтэй, хөгжиж буй улс орнуудын геополитикийн бодлогод нөлөөлөн олон улсын харилцааны асуудалд шинэ урсгалыг бий болгох нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Улс төрийн хэрэгслийн нэг болох гурван дайны ажиллагаа нь сэтгэл зүйн дайн, нийгмийн санаа бодлыг удирдах болон хэвлэл мэдээллийн дайн, хууль, эрх зүйн дайны ажиллагаагаар явагдаж байгаа бөгөөд тайван болон дайны аль ч цагт нөхцөл байдалд тандалт хийх, хянах, нөлөөлөх, давуу байр суурийг хадгалах, эсрэг талыг хуулийн хүрээнд хязгаарлах, хариу өгөх чадварыг нь алдагдуулах зорилготойгоор явуулж байна. Хятадын эдийн засгийн хэрэгслүүдэд “харилцан ашигтай” буюу “Win-Win” стратегийг илүүтэйгээр ашиглаж байгааг түүний худалдааны дайны бодлого, Бүс ба зам санаачилгын хүрээнд улс орнуудад явуулж байгаа макро эдийн засгийн зарим арга хэмжээнүүдээр тодорхойлж байна. Хятад үндэстний ашиг сонирхлоос шалтгаалан дайтахгүй ялах урлагын арга хэмжээний хэрэгжүүлэх хугацаа, нөлөөллийн үр дүн өөр өөрөөр тодорхойлогдож болох юм.

Иймд Хятадын “гурван дайны ажиллагаа” буюу “3W” болон “харилцан ашигтай” буюу “Win-Win” стратегийг хятадын дайтахгүй ялах урлагын нэг хэлбэр төдийгүй энэ нь уламжлалт цэрэг, дайны ажиллагаатай ч хавсран хэрэглэгдэж болох төрийн хүчний арга хэрэгсэл учраас энэ чиглэлээр илүү өргөн хүрээнд гүнзгийрүүлэн судлах шаардлага хэрэгцээ байсаар байна.

1 Col Shubhankar Basu, SM, VSM, Economic Warfare: The Most Effective Weapon in Chinese Strategy of Unrestricted War, <https://www.vifindia.org/article/2019/march/04/economic-warfare-the-most-effective-weapon-in-chinese-strategy-of-unrestricted-war>

**АШИГЛАСАН БҮТЭЭЛИЙН ЖАГСААЛТ:**

Cols Qiao Liang and Wang Xiangsui, *Unrestricted Warfare: Assumptions on War and Tactics in the Age of Globalization* (Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999).

Ross Babbage, *Winning without Fighting: Chinese and Russian Political Warfare Campaigns and How the West Can Prevail*, vols. I and II (Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2019).

Kania, “The PLA’s Latest Strategic Thinking on the Three Warfares.”

Brahma Chellaney Professor, Center for Policy Research, China Reveals How it Wages Psychological War, <https://www.chinausfocus.com/peace-security/china-reveals-how-it-wages-psychological-war>

Kania, “The PLA’s Latest Strategic Thinking on the Three Warfares.”

Inside China’s strategy to influence the world’s media, <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/inside-chinas-strategy-to-influence-the-worlds-media.html>

О.Үржин. Монгол Улсын аюулгүй байдал: онол арга зүй, орчны шинжилгээ, Улаанбаатар, 2019

<http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2127040/first-djibouti-now-pakistan-port-earmarked-chinese> . “South China Morning Post” сонины 2018 оны 1 дүгээр сарын 5-ны дугаарын мэдээ.

Bloomberg. China React: PMI’s get export and import lifts, industrial profits on soft ground given weak demand.

World Economic Outlook Update, June 2020

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/08/26/WEOUpdateJune2020>

Я.Болор. Австрали, Хятадын худалдааны “дажин”, <https://news.zindaa.mn/3a3i>

Noah Barkin, Aleksandar Vasovic in Chinese ‘highway to nowhere’ haunts Montenegro published in Reuters available at <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-europe-montenegro-insi/chinese-highway-to-nowhere-haunts-montenegro-idUSKBN1K60QX> accessed on 11 Mar 19.

Col Shubhankar Basu, SM, VSM, *Economic Warfare: The Most Effective Weapon in Chinese Strategy of Unrestricted War*,

<https://www.vifindia.org/article/2019/march/04/economic-warfare-the-most-effective-weapon-in-chinese-strategy-of-unrestricted-war>